

Politikai
röpiratok,

73.

személyi levele

A

POLGÁRI HÁZASSÁG.

IRTA

MEZEI ERNŐ.

(Felolvasás, tartatott 1876. April havában).

Ára 30 kr.

10

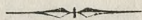
BUDAPEST, 1876.

ROSENBERG TESTVÉREK BIZOMÁNYA.

73
—
552

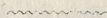
A

POLGÁRI HÁZASSÁG.

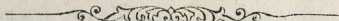

IRTA

MEZEI ERNŐ.

(Felolvasás, tartatott 1876. April havában).

BUDAPEST, 1876.

ROSENBERG TESTVÉREK BIZOMÁNYA.

6578100765044

Dr. BALLAGI GÉZA.

A polgári házasság.

Hosszabb ldeje már, hogy a házassági viszonyok rendezése foglalkoztatja Magyarország közvéleményét. A hirlapok régóta fejtegetik a kérdésnek jogi és erkölcsi jelentőségét; a társas körök gyakran kénytelenek foglalkozni gyakorlati esetekkel, melyek a létező házassági jognak reformját szükségesnek mutatják; a parlament már nem egyszer látta helyén, hogy a házassági intézmény korszerű átalakításáról nyilatkozzék. A kérdés folytonosan napirendeu van a közbeszédben és az embereknek gondolkozásában; közel az idő, a mikor napirendre fog kerülni a törvényhozásban is. Természetesen ez azt fogja jelenteni, hogy a vitás nézeteket egy törvény fogja a gyakorlati életre nézve megoldani, s az eszmék harcából a törvényhozásnak irányadása szerint a megfelelő tény fog Magyarországnak házassági jogában előállani. Azért nagyon is idején lehet, hogy mindenki a kérdés felől tisztába jöjjön és a különböző nézeteket megbírálni igyekezzék.

Nem vélünk tehát rossz szolgálatot tenni, ha a vitának megvilágításához mi is hozzájárulni kívánunk.

És talán itt helyre is kell igazítanunk magunkat. Vitáról ugyanis valódi vitáról, hol eszme eszme ellen küzd szó sem lehet. Magyarországon már általános a meggyőződés, hogy a polgári házasságnak behozatala elkerülhetlen szükség, melyet a kornak szelleme és a gyakorlati élet egyformán követelnek. Láttuk a ritka megegyezést, melyet a polgári házasságnak kérdésében a magyar országgyűlés az utóbbi években többször tanusított.

De már jóval előbb, az 1870. évben tartott jogászyülésen az összegyűlt magyar jogtudósok és ügyvédek, kik legjobban tapasztalhatták, hogy a létező házassági törvények mily visszás állapotokat idéztek elő az életben, és milyen nehézségeket okoztak a törvénykezésben, épen úgy vita nélkül és egyhangulag mondták ki a polgári házasságnak szükségét. Azért bátran ki lehet mondani, hogy azok között, kik a kérdésről gondolkoztak, egyáltalában vita sincs. A hányszor a közvélemény előtt egy nagy nyilatkozat történt, minden ember egy száj volt, és minden vélemény egy felkiáltásban pontosult össze.

Magyarországnak közvéleménye tehát méltóan foglalta el a helyet, mely a felvilágosodás küzdelmeiben megilleti. De mint mindenütt a világon, nálunk sem lehet várni azt, hogy a polgári házasság népies előítéletekkel ne találkozzék. A népet nem készítik elő az eszmék az új intézményekre; épen megfordítva a behozott intézményekből tanulja megismerni az eszméket. Nem foghatja fel ezért oly gyorsan egy új intézménynek célját és szükségét; de hajlandó bizalmatlansággal fogadni azt, ha oly örökölt szokások változtatását látszik előidézni, a melyeknek egész élete rendjére, saját magának és utódainak boldogságára a legnagyobb erőt és legtartósabb befolyást tulajdonítja. Így van ez minden új törvénynél és intézménynél s kétségtelenül legnagyobb mértékben van a házassági intézményeknél, mert ezek formáin alapulnak nemcsak a legmagasztosabb erkölcsi kötelezettségek, de szoros összeköttetésben állanak velök az egyének és családok legföltettebb anyagi érdekei is. Nem hiányozhatnak nálunk sem, kik a nép előítéleteit erőszakosan akarják fölkelteni és mert önző érdekeiket csorbitva látják, a legaljasabb izgatásra fognak vetemedni. Ha teljesen megbizhatunk is abban, hogy mindazok kik a törvények alkotására egyenes befolyást gyakorolnak, nem hódolnak szűkkeblü szempontoknak, és megalkotják a házasságnak szükséges reformját, okvetlenül gondos-

kodnunk kell arról is, hogy az életben és végrehajtásban mentől kevesebb félreértés és ellenszenv állja a meghozott törvények útját. Annál inkább lehet ez indokolva, mert valószínű, hogy az országgyűlés akár politikai okokból, akár a közigazgatási szervezet hiányai miatt a polgári házasságot nem fogja abban az általánosan kötelező alakban behozni, mely az izgatásnak legkönnyebben vetne gátot. Nagyon bizonyos, hogy néhány templomi szószékről s kegyes vallásos beszédekben a polgári házasságról csak úgy lesz szó, mint eretnek isten tagadásáról. Akik elég vakmerőek lesznek a törvény által nyújtott joggal élni, a jámbor hívőknek úgy lesznek feltüntetve, mint a kik minden erkölcsi törvénynek és társadalmi tisztességnek megvetésével a legközönségesebb ágyas viszonyt folytatják. Mentől feleslegesebb lett tehát már, hogy vita egyenlitse ki a gondolkodó emberek nézeteit, annál szükségesebb, hogy eloszlatni törekedjünk a vak és gyűlöletes előítéleteket. Meg kell mutatnunk, hogy mennyi csalárdságon és hamisításon alapszik az, a mit tele torokkal a nép fülébe kiáltanak!

Bizony a nép igen csodálatos dolgokat hallhat a polgári házasságról. A nép gyakorlati érzékkel bír, s gyümölcseiről itéli a fát. Azért leghamarább azt magyarázzák neki, mily káros következményeket, mily óriás felforgatást fog a házasságban a polgári házasság előidézni. Elmondják hogy a házasság egészen elfogja veszteni erkölcsi jelentőségét; rémületes színekben rajzolják, kivált asszonyok előtt, hogy a férj bármikor elhagyhatja nejét s köthet házasságot a mint csak tetszésében fog állani; a biblia parancsolata el fogja egész érvényét veszteni, a családi élet meg fog szűnni, a gyermekek nevelésével senki sem fog többé gondolni, csak kéjvágy és az élvezetek hajhászata fogják a nemeknek együgyülését szabályozni. Hogy ily érvekkel szeretnek harcolni azok, kik állítólag az egyházak szent jogát védik, arról mindenki elég meggyőződést szerezhet Magyaror-

szág legkegyesebb hírlapjából, hol egyik átok és szörnyűség ömlik a másik után és az aljas gondolatok egy ép oly aljas nyelvezetnek köntösébe vannak öltöztetve. Az ily állítások kötségtelenül gyakorlati természetűek, de csak azt mutatják, hogy a hazugságok és ráfogások igen gyakorlati fegyverek. Azt azonban nem gondoltuk volna, hogy szent fegyverek is lehetnének. Talán szerencse az, hogy Magyarország oly későre maradt a polgári házasság behozatalával; mert így más államok tapasztalataiból, melyek rég alkalmazták az intézményt, igen bőven megitélhethük a polgári házasságnak értékét. E tapasztalás alapján bátran ki lehet mondani, hogy a törvényhozások ritkán alkottak még törvényt, mely mindenütt és általánosan oly üdvös hatásnak bizonyult volna.

A polgári házasságnak mindenütt az volt legnagyobb diadala, hogy teljesen megczáfolta a létrejövetele előtt tett gonosz jóslatokat. Épen a gyakorlati következmények melyeket ez intézmény szült, törültek el a korábbi izgatásoknak utolsó jogosultságát. Amily heves küzdelmekbe került a legtöbb országban a polgári házasságnak behozatala, alig tudunk helyet, hol a már létező és áldásosan működő intézménynek megsemmisítésére törekedtek volna. Így a mikor I. Napoleon legyőzetésével Franciaországba visszatért a Bourbonok uralma, kath. hitbuzgóság és egyházi szükkeblűség vezették újból az országot, de a polgári házasságnak intézménye fen lett tartva.

Ép oly kevéssé bántották azt a szent szövetségnek hatalmasai Németország ama részeiben, hová a francia törvénykönyvvel lett behozva. A polgári házasság hasznos eredményei előtt kénytelenek voltak meghajolni, kik leghevesebb ellenfelei voltak, holott ha valóban káros következményei lettek volna. mindenki természetesen fogja tartani, hogy új ellenzásnak kellett volna ébrednie ott is, hol az előbb nem létezett.

Mikor nálunk a buzgó hitvédők a káros következmé-

ket emlegetik, oly állításokat kölcsönöznek el külföldi nézet-rokonaiktól, melyeket azok a következesek előtt tettek és melyeknek épen a szemmellátható következesek előtt el kellett némulniok. Ők egyedül azt ismétlik, a mit ismételni már nem is lehetne. A tapasztalatok ellenére vakmerő ráfogásokat használnak, a mikor másutt a tapasztalások folytán az előleges tévedeket kénytelenek bevallani. Ugyan hol teremtett a polgári házasság erkölcstelenséget és szabadosságot a házas viszonyokban, hol okozta a családi életnek megbomlását? Nemcsak, hogy ily képtelen eredményekre nem vezethetett, mert a polgári házasságról alkotott törvények mindenütt szigoruan gondoskodtak a házasság erkölcsi épségéről és ünnepélyes komolyságáról, de egyenesen kimondhatjuk, hogy szemben a tisztán egyházi házasság által teremtett viszonyokkal mindenütt jobbá, erkölcsösebbé és biztosabbá tették a családi életet. A polgári házassággal lehetett számüzni a vallási vizályt és felekezeti perpatvarkodást, mely előbb annyi családi viszonyt keserített meg. A polgári házasság tette lehetővé a házasság valódi erkölcsét ott, a hol az egyháznak is voltak nagyon erkölcsös törvényei, de oly kibékithetlen ellentétbe jutott az emberi kedélynek legtermészetesebb alapjával, hogy törvényei csak a rejtett és sokszorta veszedelmesebb erkölcstelenségnek tömegét teremtették.

A házasságnak felbonthatlansága, mit a kath. egyház alap-tételtül vall, igaz, nem lett mindenütt elfogadva a polgári házasságról alkotott törvények által, de aligha járult valami jobban az erkölcstelen, romlott házas viszonyok szaporításához, mindenféle kicsapongás elterjedéséhez, mint a felbonthatlanság.

A protestans államokban, hol az egyház is elfogadta a házasságok felbonthatóságát, az erkölcsiség mindenütt magasabb fokon áll, mint oly kath. országokban, hol ily egyházi törvények teljes érvényben vannak. Nincs nevetségesebb, mintha az egyházi írók az elválások nagy számából akarják bizonyítani

a terjedő erkölcstelenséget, a mikor a törvénytelen gyermekek statistikája a kath. szabálynak leginkább alávetett országokból meríti legtermetesebb számait. Ha az elválásokat sok esetben az erkölcstelenségnek kell betudni, még több esetben lehet föl-tounni, hogy az elválások nagyobb erkölcstelenséget akadályoztak meg. Egy oly törvéynél, mely a legmagasabb erkölcsi czélt tüzi ki, de kikerülhetlenül vezet az erkölcsiség legveszedelmesebb megsértéséhez, mindig több becsét tulajdonitanunk egy olyanak, mely az erkölcsiség örök követelményeit összhangzásba hozza az emberi természettel.

Hanem természetesen a mi szent izgatóink a valódi különbséget be nem vallják, s ugy állitják oda a polgári házasságot, mintha az már magában engedélyt adna, hogy kiki csapja el a maga megunott feleségét, s taszitsa világba nevetlen gyermekeit, mihelyest megtetszett nekie a szomszéd árendás csinos leánya.

Megvagyunk győződve a magyar ember ezt meg sem érti! Mert ha volna törvény, mely hasonló szabadalmat adna, nem volna ember, ki azzal éljen.

Ha tehát csak a következményekről van szó, teljesen meg lehetnénk nyugtatva, s épen azért kellene mentől korábban behoznunk a polgári házasságot, mert biztosak lehetnénk, hogy így szüntetjük meg az izgatás aiapját.

*

De találkozunk a polgári házasság ellen más kevésbé gyakorlati érvekkel is, melyek nincsenek alávetve a tapasztalás próbájának, mert a hitnek világát érintik.

Tudja mindenki, a polgári házasság ellenzőinek legnagyobb része abból a táborból kerül ki, mely az ultramontanismus nevezete alatt mindenütt a római pápaság és a kath. hierarchia hatalmát szolgálja és az érdek védelmében legalkalmasabb fegyvert a vallásos meggyőződésből igyekszik keríteni. A

vallásos meggyőződés alapján támadják meg a polgári házasságot is. Arra hivatkoznak, hogy a kath. egyház a házasságot öröktől fogva szentségnek tekintette, mely Kristusnak szövetségét jelképezi az egyházzal, és abból azt következtetik, hogy a házasság egy oly egyházi intézmény, mely fölött a rendelkezés valóban csak az egyházat illeti meg. Szentség e a házasság, vagy nem, azt az állam szempontjából nem is kell vitatni. A kérdés a különböző vallásfelekezeteket illeti, s tudjuk, hogy míg a kath. egyházban a házasságot szentségnek tekintik, a protestánsok ezt a jelleget a házasságtól megtagadják. De senki sem tagadhatja, hogy a házasság minden körülmény között a legfontosabb polgári jogviszony, alapja az állami életnek, sarkköve a társadalmi viszonyoknak. Azért mindig az államot és a polgári társadalmat illeti meg a jog, hogy a házasság életnek feltételeit akképen szabályozzák a mint az államnak biztonsága, a polgári társadalomnak jólléte, az általános emberi célok betöltése szükségessé teszik.

És ezt a jogot az állam mindig gyakorolta is. — Vagy úgy, hogy egyetértésben az egyházzal rendelkezett a házasságról, vagy az egyháznak rendelkezéseit kiegészítette, vagy épen az egyház rendelkezéseinek ellenére gondoskodott a házasság élet kellékeiről.

Semmi sem tűnik ki oly világosan a keresztény egyház történetéből. Hogy mikor tett szert a házasság a kath. egyházban a szentségnek érvényére, azt nehezen lehetne meghatározni. Ha a szent atyák nyilatkozatai, melyekre hivatkozni szeretnek az ultramontánok, lettek volna irányadók, a házasságnak és vele együtt az emberi nemnek meg kellett volna szünnie. Nyilatkozataik e tárgyban sok ellenmondást mutatnak ugyan, de egészben a házasságot csak mint kikerülhetlen rosztat tűrik; ők a keresztény erkölcs koronájának, valóban követendő példának a teljes nőtlenséget tekintik, mely egészen meg-

tagadja a természet parancsát. A kereszténység első századai hemzsegnék a kísérletektől, melyeknek a nemes önmegtágadás útján az isteni tökéletesség felé kellett volna vezetniök; de ez óriás erőfeszítések daczára a házasság intézménye megmaradt, úgy mint az állami törvények szabályozták. Az állam megtartotta a házasságot, és a keresztény egyház szentség jellegével látta el, de a nélkül, hogy kezdetben a házasságok kötésére, és külső alakulására a legkisebb befolyást gyakorolta volna.

A pápák rendeleteiből, az egyházi zsinatok intézkedéseiből világosan kitűnik, hogy nem maga a házasság volt oly szentség, melynél fogva az egyházi intézménynek tekintethetett volna, hanem a szentség össze lett kapcsolva a házassággal, ezt pedig egész függetlenül az állam törvényei szabályozták.

Igy I. Miklós pápa a kilenczedik században azt írja a bolgároknak, hogy a házasság érvényét a polgári törvényekben kimondott feltételek határozzák meg, és a szentségnek jellege egészen független minden egyházi cselekménytől. A későbbi sötét századokban, a mikor egyedül az egyház és a papság körében volt található a tudásnak gyöngye csilláma, lettek az egyházi személyekre átruházva azok a teendők, melyek a házasságnak érvényét biztosították. De ez nem azért történt, mintha elismerve lett volna, hogy a házasságot mint szentséget egyedül az egyház rendezheti, hanem csak a nagyobb rend és megbízhatóság érdekében, miután erre aránylag a papok nyújtották a legtöbb biztosítékot. Sem a szentség, sem a házasságnak érvénye nem függött ezután sem a papnak valamely vallásos cselekményétől; a pápák rendelkezései a házasságok kellekeiről csak azt czélozták, hogy a házasságkötések körül lábrakapott rengeteg visszaéléseknek és főkép a titkos házasságokból származott perlekedéseknek vége vetessék.

A házasságok kötése, a házasság élet ellenőrzése, az anyakönyvek vezetése az egyház kezébe jutott, de itt az államnak

megbízásából állami feladatok teljesítésében járt el, és az átruházásnak első nyomait nem egyházi törvényekben, de a világi hatalmak intézkedéseiben, jelesen Nagy Károlynak francapituláráiban találjuk. Nagyon természetes, hogy az egyház azt mi egyedül reábizott letétemény volt, idővel az ő örök isteni jogának kezdte tekinteni. Az egyház gyorsan vette észre a rendkívüli előnyöket, melyek a házasságokra gyakorolt befolyásából származtak, és bizonyára semmi sem lehet csábítóbb mint az oly szentség, mely nem önmegtágadáson és áldozaton alapul, de épen tetemes földi haszonban részesít. Azonban bizonyos, magának a kath. egyháznak felfogásából soha sem következett, hogy a házasságban rejlő szentség kizárja az államnak rendelkezését és egyedül az egyházi törvényhozásnak enged helyet. A szentség nem függött egészen a házasságkötés módjától. Ezt legjobban bizonyítja hogy XIV. Benedek pápa egy bullája értelmében szentségnek tekintetnek az egyedül protestans lelkészek előtt kötött vegyes házasságok is. Megfordítva a házasság kötés módja sem függött a szentségtől, mert az állam, a polgári társadalom vagy a merő népszokás mindig befolyást gyakorolhattak a tisztán katolikus hívek házassági szabványaira. Abban az időben, midőn még az állam és a kath. egyház szoros szövetségben állottak, és az állam önmagának határozottan vallásos jelleget tulajdonított, az állam a maga jogát megegyezésben gyakorolhatta az egyházzal vagy azt teljesen át is ruházhatta reája. Ám az időtől, amikor minden vallásfelekezet egyenlően követelhetette az államtól a tiszteletet és jogvédelmet, az állam csak úgy biztosíthatta saját legfontosabb érdekeit, és csak úgy felelhetett meg a lelkiismereti szabadság követelményeinek, ha függetlenül az egyháztól állapítja meg a házassági jognak tartalmát. Ez a szükség vezetett sok más kísérlet között a polgári házasság mai alakjára, mely az állam által követett céloknak legjobban tudott megfelelni.

Az államnak ily álláspontja a kath. vallás dogmáit, a szentségek kérdését egyáltalán nem is érinti, mert ezek teljesen a vallásos meggyőződés és lelkiismereti szabadság körébe tartoznak.

A kath. egyház tetszése szerint intézheti el a szentség természetét. Mult századokból ítélve magatartását nem követné el a legkisebb következetlenséget sem, ha a tisztán polgári házasságokat, legalább a katolikusok között szentségeknek tekintené.

A kath. egyház ma merevebben utasítja vissza a polgári társadalom követelményeit, mint akkor, mikor hatalmának tetőpontján állott és a népek vak hódolatában részesült. Mindegy, joga így sincs sértve. Az állami törvényhozások sehol sem állották útját, hogy házasságok, kik polgári uton keltek egybe utólag teljesítsék mindazon egyházi feltételeket is, melyek által házasságuk a szentség jellegét nyeri.

*

Maradjon tehát a kath. egyház a szentség követelésénél, igazsággal ez a harcznak tárgyát sem képezheti. A szentség kérdése az államra és a polgári házasságra nézve teljesen különbös. Igazi ellentétet itt szemben a kath. egyházzal a többi keresztény egyházak képeznek, melyek a házasságot nem ismerik el szentségnek. Polgári házasság és házassági szentség nem egy mást kizáró dolgok, ép úgy mint egyházi házasság és szentség nem azonos és egymást feltételező dolgok. Ha egyrészt a kath. egyház századokon át szentségeknek tekintett oly házasságokat, melyek tisztán polgári formák között kötettek, másrészt a protestans egyház nem tartja szentségeknek a házasságokat, melyek az ő egyházi közvetítése alatt jöttek létre. De a polgári házasság nem menekül a kárhoytatás alól, és sokszor legkevésbé segít rajta a különböző egyházak ellentétes álláspontja a házasság erkölcsi és vallásos jelentőségének felfogásában. A szentség — igaz csak a kath. egyház részéről kerül a vitába, de akad közös érdekek is! Az ultramontan ékesszólás gyakran egy merész for-

dulattal rá hejyezkedik az általános egyházi álláspontra, és azt kiáltja ki a piaczon, hogy a polgári házasság egyformán támadja meg minden vallásnak tekintélyét, mely szerinte egyedül szenteli meg és teszi erkölcsössé a házasság életet. Azt hirdetik, hogy a polgári házasság a mai század egy istentagadó és valásromboló irányzatának kifolyása mely első származását a nagy francia forradalom fékteleutúl atheistikus dühöngéseinek köszöni. Itt a római ultramontanizmus valóban kezdet fog az ó-protestans bigotteriával, és hozzájuk járul az ó-zsidó zolotismus, hogy közös chorusban dörögjék el az átkot a polgári házasság sátáni szüleménye fölött. És a mi a legnevezetesebb, e képzeletben találkozik a vakbuzgóság a radicalis szabadelvűséggel is. Ez is gyakran hiszi azt, hogy a polgári házasság a forradalomnak egy felforgató vivmánya, és ugyanaz okból lelkesül ez intézményért, mely az egyházak hiveit bőszen ellenállásra izgatja. De az állítás a lehető leghamisabb. Előtünk a francia forradalomnak atyasága sem szolgálhatna okul arra, hogy valamit okvetlenül elvetnünk kelljen; de a forradalmi rémtől ijedt ultramontán buzgalomnak azzal a megnyugtatóssal kell szolgálunk, hogy a polgári házasság épen nem a francia forradalom által és nem is a liberalismns nevében került fölszínre. Létezett az egy és más alakban a kereszténységnek minden idejében, és határozottan ki lehet mondani, hogy épen a jelen században érvényesült az oly módon, mely leginkább kiméli az egyházak jogait és legtöbb tisztelettel van a valások erkölcsi magasztos hivatása iránt. Már előbb bizonyítottuk, hogy a „házassági szentség“ a katholikus egyház részéről sem lett úgy tekintve, mintha a házasságnak egyházi uton, egyházi közvetítés mellett kellene megtörténnie.

A tüzetes vizsgálat teljesen kitudja mutatni azt, hogy a kereszténységnek első századaitól az egész középkoron át a polgári házasság képezte a szabályt és az egyháznak szerepe leg-

jobb esetben a már polgárilag kötött és jogilag teljesen érvényes házasságnak utólagos szentesítésében állott. A házasságnak egyházi megáldása nem volt több, mint jámbor szokás és korántsem lényeges kellék. A házasságnak érvényéhez nem volt szükséges semmi egyházi szertartás, de még a papnak jelenléte sem. Teljesen elégséges volt, ha a házasság a szülők és rokonok jelenlétében a nyilvánosság biztosítása mellett történt.

Nagy Károlynak törvényei elrendelték ugyan a papi áldás kötelezettségét, vagy hogy a pap nyilvánosan a nép előtt mondja ki a kötött házasságra az egyháznak jóváhagyását. De a kötelezettségnek elmulasztása nem vonta maga után a házasságnak semmiségét, a tizenkettedik század vége felé pedig ezek a törvények teljesen elvesztették hatályukat. III. Sándor pápa kinyilatkoztatta, hogy a házasságnak érvénye egyedül a házasság felek beleegyezésétől függ, és ez a jogállapot töméntelen visszavonás és a titkos házasságok végtelen elszaporodása között érvényben maradt a tridentini zsinatig, mely a kath. egyházban mai nap érvényes házassági jogot teremtette.

A házasság akkor formájára és keletkezésére valóban nem volt egyéb mint polgári jogügylet és a mai polgári házasságtól csak az különbözteti meg, hogy egyedül magánfelek teremtették érvényét, maga az állam semmiféle közege által nem járult a házasságkötés actusához.

De a reformatiónak idejében az államnak viszonyában a házasságokhoz általános változás következett be. Az államhatalom mindenütt oda igyekezett, hogy saját vezetése és felügyelete alá kerítse a házasságokat. És az állam érvényesítette követeléseit, vagy az egyházzal, vagy az egyház ellenére. Kath. országokban az államhatalom az egyház közreműködését vette igénybe. Azok a tridentini határozatok, melyek most a kath. egyháznak házassági jogát alkotják, nem annyira az egyház akaratából, mint az államok folytonos sürgetései folytán keletkeztek, és mert a zsi-

nati határozatok a szükségnek teljesen meg nem feleltek, a legtöbb állam azokat önhatalmából vagy kiegészítette, vagy módosította.

Az egyház akkor tette kötelezővé az egyházi esketést és a papnak jelenlétét a házasságkötéseknél, nem mint egyházi és vallásos követelményt, hanem hogy az államnak a házasságok nyilvánosságára és szabályszerűségére kellő biztosítékokat szolgáltatasson. A zsinat a papnak segédletét csak szükséges tanuskodásnak jelentette ki s nevezetes tény, hogy az államok ezt a rendelkezést mindig szigorubbán vették mint az egyház. Nem látszik e előttünk csodálatos dolognak, hogy a tridentii zsinat után is Franciaországban az egyház érvényeseknek ismerte el az egyházon kívül, pap nélkül kötött házasságokat, míg épen az állami törvényszékek előtt az ily házasságok semmisek voltak? De nem bizonyítja e ez legjobban, hogy még az egyházi esketés és papi áldás kötelezettsége sem gyökerezett vallásos felfogásban, vagy az egyházi missióban, hanem egyszerűlván közigazgatási és rendőri rendszabály volt az állam érdekeinek megóvására? Ime, a mi ma az ultramontánok védvére, mit ők az egyháznak isteni természetével azonosnak tartanak, a történelemben épen az állami fenhatóságnak legszólóbb bizonyítéka.

Még határozottabb és biztosabb volt az államhatalomnak érvényesülése a protestans egyház körében. A házasságok fölötti rendelkezés itt állam és egyház között még vetélkedés és megosztás tárgya sem lehetett, mert a reformatorok önmaguk a házasságot az egyház jogköréből kivetették. Luther azt tanította, hogy a házasság világi dolog, mely a tanácsok és a polgári hatóságok elé tartozik, s a mihez az egyháznak semmi köze nincsen. Igaz, hogy megmaradt az egyházi házasságkötés, mely épen akkor a népben erős gyökeret kezdett verni. De a reformatorok ezt valóban csak úgy fogták fel, mint az államnak és a hatóságoknak követelését, melyet az egyház meg nem tagadhat. A papok szorosan az állam tisztviselői és megbizottai

voltak, mert az államnak akkori közigazgatási szervezete mellett másokat találni alig is lehetett volna.

Az egyháznak közreműködése csak a házasságnak nyilvános megerősítése volt és nem hamarább, mint a tizenhatededik században kezdtek az egyházi esketésnek a protestánsok között is önálló jelentőséget tulajdonítani. Azért mindig el lett ismervé, hogy az államnak teljesen független rendelkezése s a házasságoknak önálló szabályozása a protestáns egyházban akadályra nem találhat.

A körülmények azonban már elérték a fejlődést, a társadalom fölött élénken uralkodott már oly szükség, hol az állami fenhatóság gyakorlásának a maga természetes és jogosult kifejezését meg kellett találnia.

Már a tizenhatodik században megjelent az állam által végrehajtott polgári házasság, úgy mint azt ma felfogjuk. Első keletkezését mindjárt az emberiség nemesebb érzelmeinek köszönhette. Együtt született a vallási türelmesség első nyilatkozásaival, mint az új életre ébredt evangélium dicső jele. Könnyebbüléssel szolgált azoknak, a kik a lelkiismereti rabság legnagyobb kínjait szenvedték, a mikor még alaktalanul, mint egy erőszakos századnak gyermeke látott világot és maga is a türelmetlenség véres bélyegét hordozta. A protestáns államok kezdetben ugyanis örökségbe vették a kath. egyháznak üldöző és vakbuzgó szellemét. Ugy a régi kath. egyház mint az újonnan támadt dissidens felekezetek nem részesültek állami elismerésben, sőt híveik arra lettek kényszerítve, hogy kereszteléseiket és esketéseiket reformatus papok által teljesítsék. És mégis, a türelmetlenségnek e durva meze valóban már a szabadulás nagy elvét takarta. Mert az a tény, hogy kath. államban a protestáns házasságok is kath. pap előtt épen úgy protestáns államban a kath. házasságok protestáns pap előtt érvényesen lettek megkötve, leginkább vallott arra,

hogy a papok nem egyházuk nevében, hanem mint az államhatalom meghatalmazottjai cselekednek. A cél már helyesen volt megjelölve, csak az eszközök voltak még elhibázva. Hollandia volt az első állam, hol világosság támadt és a türelem hajnala derengett a népek számára.

Hogy a katolikusoknak és dissidenseknek ne kelljen lelkiismeretük kényszerével a reform. pap előtt esküdniök, és mert másrészt a türelemnek oly fokáig még nem bírtak emelkedni, hogy a házasságok kötését a nem protestans papok előtt is polgári jogerővel megengedjék, Holland és Nyugat-Frisia tartományai 1580. ápr. 1-én behozták a polgári házasságot. De tulmenve az okon, mely az intézményt szülte, nemcsak mint kivételt hozták be olyanok számára, kik nem tartozva az államegyházhoz, reá kényszerültek, nem tették államilag megvetett intézménnyé, de facultativ alakjában szabaddá tették azt minden holland polgárra nézve. Ez alakban lett később kiterjesztve Németalföldnek egész területére.

Németalföldet a következő században követte Anglia, hol egy merev egyházi párt tette az intézménnyel az első kísérletet. Rajongó puritánok azt a véleményt vallották, hogy a házasságoknak nem szabad az egyház által intéztetniök, mert csak elvilágiasítják és mégrontják az egyházat, kapzsiságot és nyereségyvágyat keltenek az egyház szolgáltaiban. Ők a házasságot teljesen kiküszöbölték az egyház hatásköréből és 1653. aug. 24. törvénynyé tették a kötelező polgári házasságot. Itt jelenik meg tehát az intézmény, melyet oly modernnek vélnek. De ez a kísérlet együtt tűnt le a puritánok uralmával; a visszaállított királyság sietett a polgári házasságot mint Cromwellnek gyűlöletes örökségét megsemmisíteni. A jelen században Anglia azonban visszatért a polgári házasság alkalmazásához és pedig a türelmesség ugyanazon okából, mint ko-

rábban Hollandia. Angliában 1753-ig a házasságok majdnem formaságok nélkül kötettek és a különböző felekezetek összetűzésére sem ok, sem alkalom nem kínálkozott. De az említett évben a legnagyobb lelki zsarnokság foglalt helyet. Bármely valláshoz tartoztak a házasfelek, csak oly házasság birt törvényes érvénynyel, mely az angol államegyház papja előtt lett megkötve. Katholicusoknak és dissidenseknek a legkinzóbb formalitásokat kelle eltűrniök, a mint általában a katholicusok a köz- és magánélet minden terén rendkívül sok megszorításoknak, zaklatásoknak és lealázásoknak voltak alávetve. Mint tudjuk, e rendkívül szigorú törvényhozást az a nagy félelem okozta, melyet az angolokban az elűzött Stuart dynastianak összszeseesküvései keltettek. De a mikor a katholicusok emancipációja bekövetkezett, az elnyomás szüleményeinek is el kellett veszniök. Hogy a lelkiismereti kényszer eltöröltessék, Anglia 1830-ban megteremtette a facultatív polgári házasságot, úgy hogy azzal minden angol polgár élhet. Meg kell jegyeznünk, hogy Angolországban az a kérdés: polgári vagy egyházi házasság, aligha tesz különbséget az állam jogkörére nézve. Angliában az egyház annyira van alávetve az állam uralmának, hogy a házasságok kötését csak az állam törvényei szerint és az állam nevében teljesitheti. Ott még a katekizmust is a parlament által alkotott törvények határozzák meg. Polgári és egyházi hatóság jogi forrásukra nézve nem jelentenek többet, minthogy ugyanaz az állam az egyiket világi, a másikat papi tisztviselői kezébe tette le.

Hol van hát Franciaország és hol a francia forradalom? Itt van már az is! Hollandiában majdnem két századon át állott fön a polgári házasság intézménye, a mikor az elfogadást nyert Franciaországban, melyet az ultramontánok a nagy rém születési hazájának tekintenek. Ők szemeiket folyton a francia forradalomra irányozzák és ott a felforgatott társadalmi álla-

potok mélyéből látják kikelni a szörnyet, mely dühös falánksággal támad meg minden vallásos hitet. De a francia forradalom ugyancsak ártatlanul jutott az ultramontánok credo-jába. Nemhogy Franciaország adta volna a világnak a polgári házasságot, de magában Franciaországban sem a francia forradalom volt az intézménynek kútfeje. Franciaországnak modern vívmányai közül tán egyik sincs, mely származására és elvi alapjára nézve oly kevésbé állana a francia forradalommal okozati összefüggésben, mint épen a polgári házasság. A francia jogtudósok már a tizenhatodik században határozottan kifejtették a tant, hogy a házasság az egyházi szentség mellett polgári szerződés természetével is bír, és e tan alapján a tartományi parlamentek a clerus minden panaszainak ellenére magukhoz ragadták a házasságok fölött a teljes biráskodást. A házasságkötésre nézve is a protestans felekezet első állami elismertetésekor az a törvény lett hozva, hogy a protestansok házasságaiknak egy királyi bíró jelenlétében kell megtörténniök. E rendelkezés jelentősége megszűnt ugyan, midőn XIV. Lajos véres dragonnadeokkal a protestansokat országából teljesen kiűzette. De XVI. Lajos 1787-ben újra kimondotta a protestansok megtürését és ekkor az állam nem engedte meg, hogy a protestans házasságok protestans pap előtt történjenek, hanem a házasodó felek tetszésére bizta, hogy vagy a kath. pap előtt, vagy polgári uton a királyi bíró előtt keljenek össze.

Néhány évvel később 1791. az új francia alkotmány proclamálva az egyenlőség elvét, ez elvből folyólag a polgári házasságot kötelező alakban terjesztette ki valamenynyi francziára.

Igy jutott a kötelező polgári házasság a francia forradalom politikai örökségébe. Láttuk, hogy a polgári házasságnak e kötelező érvénye már sokkal korábban létezett Angliában. Hozzátehetjük, még korábban merült föl az amerikai coloniák-

bau, hol a tizenhetedik század elején találhatjuk határozott alkalmazását. És nem is a francia forradalom alkalmazta a polgári házasságot az egyházakra legkedvezőtlenebbül. Épen a francia forradalomtól lett a polgári házasság a vallási szabadsággal és az egyházak jogainak tisztelésével megegyeztetve.

A mig Angliában és Hollandiában a polgári házasság a katolikusokra nézve, az absolut Franciaországban pedig a protestansokra nézve kizárta az egyházi megszentelést, addig a francia forradalom ezt teljesen a szabad lelkiismeret ügyének tekintette. Mindenkinek jogában áll, hogy a polgári actus után saját egyháza papjától kérjen áldást és szentséget. A francia forradalom idejéből egy jel sem mutatja azt, hogy a törvényhozók a polgári házasságot forradalmi vívmánynak, forradalmi elveik követelményének tartották volna. Ugy látszik sejtelemmel sem bírtak az okokról, melyeket ma nekik tulajdonítanak. Sehol ez a követelés a forradalmi jelszavak között, az írók tanáiban és a szónokok hirdetéseiben elő nem fordul. És a mi leginkább bizonyít e mellett, az a forradalom elleneinek magatartása. Az egyháznak eszébe se jutott, hogy a polgári házasságot vallásellenes ténynek, az egyház ellen intézett harcz nyilatkozásának tartsa. Sőt ekkor fordult elő az oly nevezetes eset, mely világot vet a kérdésnek dogmaticus jelentőségére is. A római pápa a hozzá intézett kérdésre 1793. oct. 5-én egyenesen azt felelte, hogy maga a polgári egybekelés, minden utólagos megszentelés és egyházi hozzájárulás nélkül is a házasságot az egyház szemében teljesen jogerejűvé teszi. És ezt az álláspontot a római egyház később is megóvta, midőn 1801-ben a Napoleon által alkotott organicus törvények a polgári házasságot újra megerősítették. Nem bizonyítja e ez legjobban, hogy eltekintve az államnak önálló jogától és szükségéitől, a polgári házasság a kath. egyháznak házassági szentségével egyenest is megegyezhetett?

Hogy a kötelező polgári házasság az egyházi szabadság elvével épen párhuzamosan halad, azt legjobban tüntette ki Belgiumnak példája. Ott az önálló állami életnek kivívása után az egyház teljesen függetlenné lett téve az államtól. A „szabad egyház szabad államban“ ismeretes elvének alapján az ultramontánok teljesen egyetértettek a szabadelvűekkel a polgári házasságnak elfogadásában. Belgium ma is az ultramontánok mentsvára, de senki sem gondol ott a polgári házasságnak megdöntésére. Hasonló okokból és kiindulási pontból fogadta el Olaszország a kötelező polgári házasságot. A frankfurti német parlamentben is közös felfogásnak hódoltak a kath. és liberális pártok; ott is ki lett mondva az egyháznak elválasztása az államtól, minek járulékát képezte a kötelező polgári házasság. Mindazonáltal Németországban a politikai viszonyok változása folytán az intézmény csak az utolsó időben emelkedett jogerőre és pedig ellenkező indokok hatása alatt. Az élénk harc, melybe Poroszország a kath. egyházzal keveredett, sok helyütt azt a következményt szülte, hogy egyáltalában hiányoztak az egyházi közegek a házassági formák teljesítésére. Ez abba a kényszerűségbe sodorta az államot, hogy saját közegei által gondoskodjék a polgári élet legfontosabb és az államra leginkább kiható tényeinek jogszerűségéről. Ez esetben tehát valóban úgy látszhatik, mintha a polgári házasság az egyház ellen intézett harcnak volna folyománya. De jobb megfigyelésre mindenkinek meg kell győződnie, hogy a polgári házasság magában nem a harcnak kifejezése, hanem a rég folyó harc által teremtetett zavaros állapotoknak egy véletlen segítsége. Azért a harcnak kimenetele nem érintheti a polgári házasságnak sorát. Ha a béke majd helyre is áll egyház és állam között, és ha az egyház Németországban teljes szabadsággal fog ismét mozoghatni, semmi ok sem lesz arra, hogy a polgári házasság kötelezettsége változást szenvedjen. Ez intézmény ma már kör-

futását tartja az egész művelt világon. Az egyik helyen az elvek, másik helyen a gyakorlati szükségek teremtik meg. És ha a teljes elv sem származik ellenségeskedésből az egyház iránt, melynek épen visszaadja szabadságát, a gyakorlati szükségek a polgári házasságnak kisebb-nagyobb alkalmazására rákényszerítenek oly államokat is, melyek tulzott engedékenységből az egyház iránt az elv érvényét elismerni nem akarják. Ez vezetett a facultativ és kényszer polgári házasságoknak alkalmazására ott, hol új és az állam által el nem ismert felekezetek házassági viszonyait kellett szabályozni.

Mindezek után mivé törpül a vád, hogy a polgári házasság egyház ellenes rombolást czélozna és istentagadó törekvéseknek volna kifejezése?

Nem tűnik e ki az, hogy a polgári házasság csak megteremti az önálló hatáskört, hol az állam természetes módon gyakorolhatja szükséges hivatását a házasságok körül, a nélkül, hogy az egyházat lealázó és veszélyes szolgálatokra kényszerítse?

Nem e az állam és egyház kölcsönös emancipációjának egy ágazata az, melyet az egyház barátainak is hön kellene óhajtani?

S a történelem nem bizonyítja-e, hogy a polgári házasság lehetett századokon át oly intézmény is, mely semmi közvetlen összeköttetést nem mutatott az állammal, de teljesen szentesítve lett az egyház által, a mint ismét voltak századok, hol meg az egyházi házasság nem az egyház, hanem az állam fölényét fejezte ki, és az egyháznak valóban csak rabszolgaságot nyújtott. A polgári házasság soha semmi vonatkozásában nem igazolta azt, hogy a mai egyház által az emberi társadalom alapjainak lett megbélyegezve. Lehet e más, mint bárgyuság vagy bárgyuságra számító rosszlelkűség, azt hirdetni, hogy a polgári házassággal az állam kiküszöbölni készül a házasság életnek erkölcsi jelentőségét? Nem marad-e meg az egyház számára inkább mint valaha a lehetőség, hogy valódi feladatá-

nak megfelelőhessen és a házasságokra teljes erkölcsi befolyást gyakorolhasson? És maga az a rész, mely nem esik az egyháznak hatáskörébe, az államnak befolyása és szerepe nélkülöz e minden erkölcsi tartalmat? Az állam nem képez e semmi erkölcsi tényezőt az emberiség rendeltetésében, az állam törvényei kívül állanak e az erkölcsi célokon? Az egyháznak a polgári házasság mellett mindig szava lesz a házasságok erkölcsi oldalához. De ha semmi szava nem volna is, azt mondhatnók, hogy az állam a polgári házassággal sok oly erkölcsi fogyatkozást tesz jóvá a házasságnak intézményében, mely az egyház gondozása alatt nagygyá fejtett.

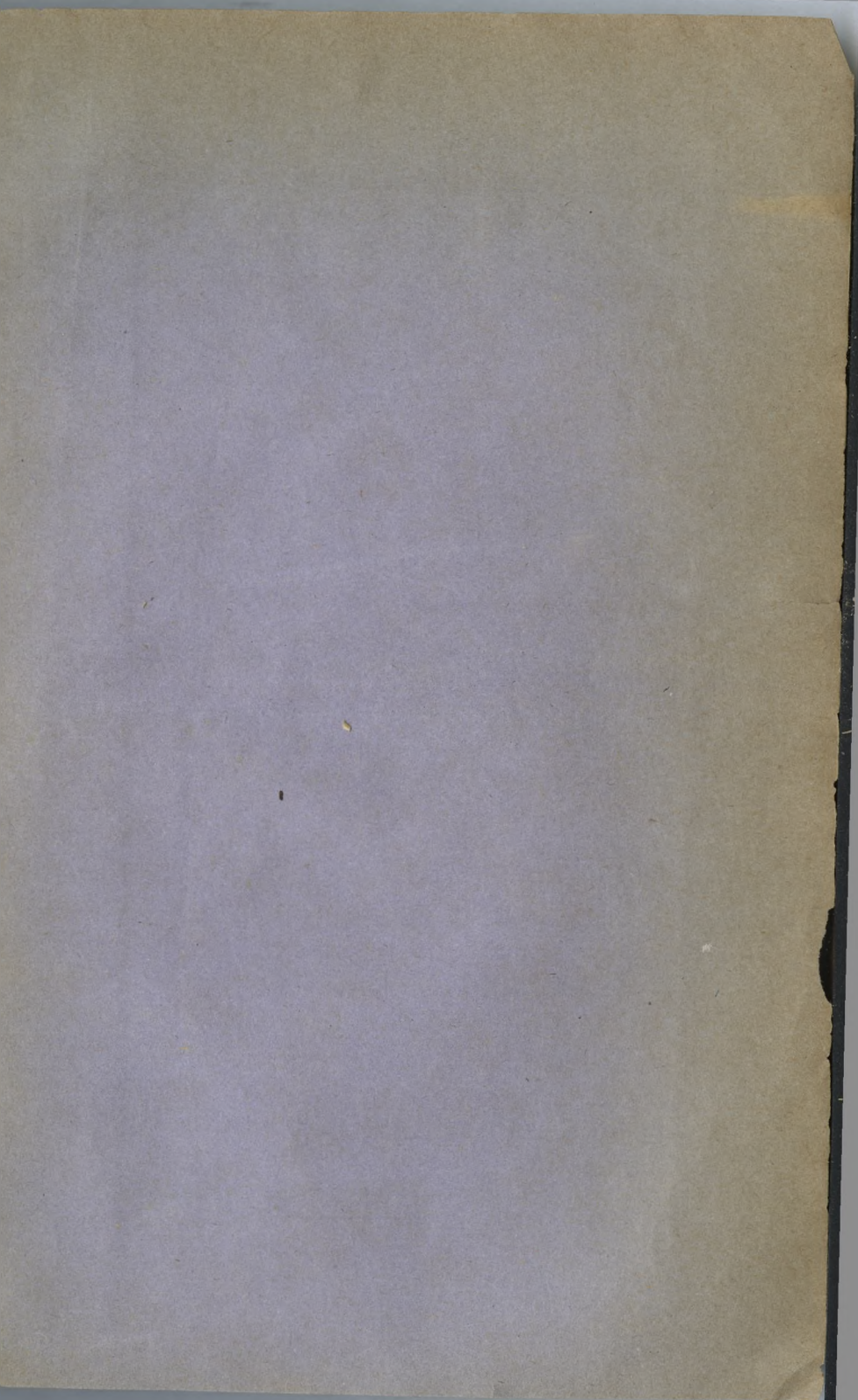
A tudomány és az élet egyformán eldöntötték a kérdést, mielőtt Magyarország is a többi államok között megoldásával foglalkozott volna. Hazánkban a polgári házasságnak behozatala már semmiesetre sem lesz tekinthető kísérletnek, mely az intézménynek értékére új próbául szolgálhat, hanem egy az életben kétségtelenül helyes, gyakorlatban teljesen célszerű reformnak, melynek üdvösségéről eleve meg lehetünk győződve.

Nem tettük fejtegetésünk céljává, hogy a politikai körülményekre kiterjeszkedjünk, melyek a kérdés megoldására befolylni fognak. Nem akartuk vizsgálni a jogi részleteket sem, melyek a polgári házasságnak egyik vagy másik alakja mellett szóba jönnek. Egyáltalán nem bocsátkoztunk az indokok és szempontok tárgyalásába, melyek a házassági törvénynek alkotásában magát a törvényhozást vezérelni fogják. Mi csak az előítéletek és balfogalmak ellen kívántunk sikra szállani, melyek a polgári házasságnak természetéről sokszor ez intézmény barátai között is uralkodnak és a kívánt törvények megalkotása után is bénítólag állhatnak a törvények üdvös hatásának útjába. De nem nyomhatjuk el az óhajnak kifejezését, hogy vajha a magyar törvényhozás a kérdést teljesen elvi alapon oldaná meg, és a kötelező polgári házasságban megvalósítaná az elvnek

szigoru consequentiáját! Egy pillanatig sem lehetünk kétségben hogy gyakorlati szempontból is ez volna a legbiztosabb és legsikeresebb tény, az előítéletek ellen való harcot és az akadályok legyőzését ez tenné legkönnyebbé. Mélyen kellene sajnálnunk, ha az állam csak a kényszerű polgári házasságot hozná be és ezáltal egy részt az ily házasságra lépő feleket mintegy állami pariáknak nyilvánítaná, de másrészt önön magának is rövid időn új és nagyobb nehézséget támasztana. És miért nem ragaszkodnék az állam teljesen egy nagy és helyes elvhez, a mikor vele szemben a kath. egyház is a legszigorubb elvi alapra helyezkedett, és a házasságnak szentség természetéből most oly szélső következtetéseket von le, melyeket azelőtt sohasem vallott? Ha már az egyház merev küzdelembe lép minden áron az állam ellen, csak az elvi alap lehet a küzdelemnek helyes álláspontja. Mennyivel kevesebb értelme van a félmegoldásnak tehát akkor, ha az elv magában még nem is jelenti a küzdelmet, és az állam tökéletesen érvényesítheti saját elvi jogosultságát, a nélkül, hogy igazán megsértve lenne az egyháznak még oly messzire hajtott elvi különállása!

Kár volna megállani oly talajon, hol a megállás lehetetlen és ha magunk nem mozuunk tovább, a föld indulhat meg lábaink alatt. Magyarországnak az képezte egyik legnagyobb dicsőségét, hogy mindig teljesen és tartalék nélkül tudja elfogadni a kornak intelmét. Történelmünk és törvényknyvünk tanuskodik róla, hogy előítéletek, melyek másutt lázas és nehéz küzdelmeket okoztak, nálunk csak mint alaktalan árnyak a nemzetnek egyhangu kiáltására vesznek a semmiségbe. A nemzetnek geniusa ne tagadja meg magát a jövőben se!

DE BALLAGI GÉZA.


~~~~~  
BUDA-PEST 1876.

Nyomatott Kocsi Sándornál, Ország-ut 39. sz.  
~~~~~

